

Lise Öğrencilerin Yabancılaşma Düzeyleri ile Şiddete Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki

The Relationship between Alienation Levels and Attitudes Towards Violence on High School Students

Cüneyt Altan Altay, Ankara Pursaklar Fen Lisesi, altanaltay2001@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-7084-153X

Erkan Ceyhan, Kahramanmaraş Mimar Sinan İlkokulu, erkan_ogretmenim@hotmail.com

ORCID: 0000-0003-0948-2133

Öz. Bu araştırmada lise öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeyleri ve şiddete yönelik tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Öğrencilerin yabancılaşma düzeylerinin ve şiddete yönelik tutumlarının cinsiyetine, anne-baba öğrenim durumuna, aile aylık gelir düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı da incelenmiştir. Çalışmanın örneklemini 2010–2011 öğretim yılında Osmaniye il merkezinde lise 9. sınıfta öğrenim görmekte olan 300 öğrenci oluşturmaktadır. Tarama modelindeki araştırmada veri toplama aracı olarak, 'Kişisel Bilgi Formu' ile birlikte, 'Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği' ve 'Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Ölçeği' kullanılmıştır. İstatistiki yöntemlerle analiz edilen verilerden elde edilen bulgulara göre, ergenlerin yabancılaşma düzeyleri ile şiddete yönelik tutumları arasında pozitif yönde orta derecede anlamlı bir ilişkinin var olduğu belirlenmiştir. Ayrıca anne-baba öğrenim durumuna göre öğrencilerin yabancılaşma düzeyleri ve şiddete yönelik tutumlarının farklılaşmadığı görülmüştür. Araştırmada erkek öğrencilerin şiddete yönelik tutumları kız öğrencilere oranla daha yüksek bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Lise öğrencisi, yabancılaşma, şiddet.

Abstract. In this study, the aim is to determine the relationship between school alienation levels of high school students and their attitude towards violence. Whether the alienation levels of students and their attitudes towards violence differ according to their gender, the education level of their parents and family monthly income are also examined. The sample consists of 300 students (who are) studying in 9th grade at high schools in the city center of Osmaniye in 2010-2011 academic year. In this scanning model research tool "Personal Information Form", along with "Student Alienation Scale" and "Adolescents' Attitudes Toward Violence Scale" were used as a means of data collection. According to findings obtained from the data analyzed by statistical methods, it has been concluded that; a significant moderately positive relationship has been found between levels of alienation of adolescents and their attitude towards violence. Moreover, it seems that alienation levels and attitudes towards violence of students do not differ according to the parents' educational status. On the other hand, it is found that male students' attitudes toward violence were higher than girls in the study.

Keywords: High school, alienation, violence.

SUMMARY

Introduction

In this study, it is aimed to determine the relationship between school alienation levels of high school students and their attitude towards violence. Whether the alienation levels of students and their attitudes towards violence differ according to their gender, the education level of their parents and family monthly income are also examined.

Method

The sample consists of 300 students who are studying in 9th grade at high schools in the city centre of Osmaniye in 2010-2011 academic year. In this scanning model research tool 'Personal Information Form', along with 'Student Alienation Scale' developed by Sanberk (2003) and 'Adolescents' Attitudes Toward Violence Scale' by Çetin (2004) and the "Personal Information

Form" prepared by the researcher were used as the data collection tools. The findings obtained from the data were analyzed by statistical methods. The Pearson Product Moment Correlation test was used in the analysis of the research problem. Arithmetic average, t-test, One-Way Variance Analysis (ANOVA) and post hoc analysis test were used in the statistical analysis of the subproblems of the research. The significance level was taken as $\alpha=.05$ in testing the significance of the differences.

Results

According to findings obtained from the data analyzed by statistical methods, it has been concluded that; a significant moderately positive relationship has been found between levels of alienation of adolescents and their attitude towards violence. According to this result obtained from the research, it is possible to say that as the level of alienation of the high school students increases, attitudes towards violence increase. In this study, it was also determined at the levels of secondary school students' attitudes towards alienation and violence towards the school. Moreover, it seems that alienation and attitudes towards violence of students do not differ according to the parents' educational status. It is also found that male students' attitudes towards violence are higher than female students' attitudes but the level of alienation of high school students to the school does not differ according to gender. Another result of the research was attitudes towards students' violence did not differ according to the income level of the family.

Discussion and Conclusion

A significant moderately positive relationship has been found between levels of alienation of adolescents and their attitude towards violence. This result of the research reveals the relation of students' attitudes towards violence to the alienation of the students to the school. In this research, the level of alienation high school students' and attitude towards violence were also discussed.

The results of the present study support similar findings that alienation is related to Adolescents' Attitudes Toward Violence. According to this result obtained from the research, it is possible to say that as the level of alienation of the high school students increases, attitudes towards violence increase correspondingly. It was determined that the alienation levels of high school students is close to the average and their attitudes towards violence are below average. The adoption of violence as a form of behavior may lead to the isolation and increasing alienation of young people in the years to come.

T-test analyses indicated that male students' attitudes towards violence are higher than female students' attitudes but there was no significant difference between the levels of alienation depending on the gender variable of high school students. These results obtained in the research are similar to the previous researches.

Besides, the result that the level of alienation of high school students to the school does not differ according to gender is related with the related researches. It is suggested that men who are physically stronger than females on the basis of the results obtained from the research can use these powers as a solution in conflicts by transforming their violence. It can be considered that gender does not affect the levels of alienation.

ANOVA analyses provided evidence that students' attitudes towards violence do not differ according to the parents' educational status. It can be said that attitudes towards violence are distributed homogeneously in terms of education level. It is estimated that the qualitative studies on the causes of this result will be useful for further clarification of the subject. It was found that the level of alienation of middle school students with higher family income was higher than that of students with lower family income but the attitudes towards students' violence did not differ according to the income level of the family. This result suggests that attitudes towards violence may develop without depending on the income level of the people.

Moreover, these findings may be able to inform parents and teachers about alienation, Adolescents' Attitudes Toward Violence and related factors. Also present findings might contribute to the studies and new education programs related to adolescents' alienation and

their attitudes towards violence. At the end of the research, some suggestions were made for parents and educators.

GİRİŞ

Eğitim kurumlarının önemli işlevlerinden biri de kültürel mirasın yeni nesillere aktarılmasını ve yeni neslin sağlıklı bir şekilde sosyalleşmesini sağlamaktır. Bu işlevin yerine getirilmesi için okullarda yabancılaşma ve şiddet olgusunu azaltmak, güvenli huzurlu bir ortam oluşturmak gerekmektedir. Bunun için bu konunun bilimsel çalışmalarla ayrıntılı olarak incelenmesinde yarar vardır. Bu çalışma ile yabancılaşma ve şiddet olgusu incelenerek, devlet liselerinde okuyan öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri ile şiddete yönelik tutumları arasındaki ilişki belirlenmeye çalışılmıştır. Bunun yanında öğrencilerin okula yabancılaşma ve şiddete yönelik tutumları bazı değişkenler açısından incelenerek bu değişkenler açısından farklılaşp farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Bu bölümde araştırmanın kuramsal çerçevesi çizilecek, kavramların çözümlemesi yapılarak araştırmanın önemi ve amacı üzerinde durulacaktır.

Çağdaş sanayi toplumlarında belirgin bir olgu olarak ortaya çıkan yabancılaşma psikolojik ve bireysel bir algı olmasının yanı sıra bireyin içinde yaşadığı toplumu etkilemesi nedeniyle sosyolojik bir olgu olarak da artan bir oranda kendini hissettirmektedir. Özellikle toplumsal bir kurum olan eğitim kurumlarında, ergenlik ve gençlik sorunları ile birlikte ortaya çıkmaktadır (Tuncay, 2000).

Yabancılaşma (alination) kavramı, Latince’de “alienatio” isminden ve “alienaner” fiilinden türetilmiştir. “Alienatio” kavramı, bir şeyin sahipliğini bir başkasına bırakma; “alienaner” kavramı, iki eleman arasındaki çözülme ya da ayrılma anlamındadır (Kanungo, 1982; akt. Teber 1990). Alineation, kavramı ise, sözcük olarak bir şeyi uzaklaştırma, yerini değiştirme, anlamına gelmektedir (Telman, 1988).

Yabancılaşma kavramı, “değerlerin yokluğu, içe dönük bir tutum, çağdaş insanın sosyo-psikolojik rahatsızlığı ve gereksinimlerin karşılanamaması sonucu ortaya çıkan bir durum” olarak tanımlanabilir (Dean, 1962; Denhart, 1972; Dönmezer, 1982; Drake & Smith, 1978; akt. Eryılmaz, 2010).

Yabancılaşma kavramını sosyal-psikolojik yaklaşıma dayandıran ve çağdaş insanın sosyo-psikolojik rahatsızlığı olarak açıklayan düşünürlere şu örnekler verilebilir:

E. Fromm, yabancılaşma kavramını nevroz kavramıyla aynı anlamda kullanmakta ve kavrama psikanalistik bir boyut eklemektedir (Fromm, 1982). Marx’a göre, yabancılaşma kapitalist yaşam biçiminin zorunlu bir sonucudur. Modern üretim süreci içinde kapitalist sistemin baskı ve tahakkümüyle insanoğlu insani özünden uzaklaşmakta insani ve sosyal boyutundan sıyrılarak, günlük yaşam boyutundan koparak “iş odaklı” bir hal almaktadır. Böylece bireyin dünyası, güvenilirliğini yitirmekte korkulu bir nesne durumuna gelmektedir (Tolan, 1991). Seeman ise yabancılaşmanın boyutlarını 1. Güçsüzlük 2. Normsuzluk 3. İzolasyon 4. Yaşamın anlamsızlaşması 5. İnsanın kendi kendine yabancılaşması (Seeman, 1959) şeklinde açıklamaktadır.

Keniston (1972) “yabancılaşma sendromu” nu; bireyin modern toplum içinde hissettiği güvensizlik, güçsüzlük, korku ve ümitlerinin gerçekleşemediğini gördüğü kötümserlik olarak tanımlamaktadır.

Günümüzde yabancılaşma pek çok alanda kendini gösteriyor olsa da eğitim alanının hissedilen yabancılaşmanın beraberinde getireceği toplumsal sorunlar ilerleyen yıllarda olumsuz tutumların gelişmesine sebep olabilir. Bu açıdan bakıldığında bugün eğitim görmek istemeyen veya istediği eğitimi göremeyen gençlerin sayısı azımsanmayacak rakamlara ulaştığında sosyolojik problemlerde baş gösterebilmektedir. Ulusal anlamda ortaöğretim çağında maddi imkânsızlık, başarısızlık, devamsızlık, açık lisede istenilen bölümün okunması, ailevi engeller, okulu sevmeme, öğretmenlerle ve okul yöneticileriyle sorun yaşama, üniversite sınavına hazırlanma, sağlık sorunları, evlilik, okula örgün devam etmeyi gereksiz bulma, taşınma, bakıma muhtaç ebeveynlere bakma ve disiplin cezası gibi sebeplerle okulu terk eden

öğrencilerin olduğu (Karacabey ve Boyacı, 2018) bilindiğinden, bu durumlara gelmeden yabancılaşma üzerine gidilmesi, düşünülmesi gereken bir problemdir.

Şiddet

İnsan olmanın gerektirdiği sorumluluktan ve ahlaki değerlerden oldukça uzak bir yaşantının sürdüğü toplumlarda başkalarının haklarına yönelik itinalı davranışların azaldığı bilinmektedir. Ahlaki bozulmaların insan davranışlarını ne denli etkileyebileceği gerek basın yoluyla gerekse de yaşadığımız hadiselerle çok net görülebilmektedir. Bugün önünü alamadığımız şiddet bu yansımalarından belkide sadece biridir. Şiddet insanlıkla birlikte tarihin her döneminde şekil ve biçim değiştirerek süregelmiş, daima uygulayıcıları ve mağdurları olmuştur. Şiddet günümüzde çok sık yaşanan, belirgin bir artışla günlük yaşamda sıkça gözlenen, kitle iletişim araçlarında sıkça işlenen ve izlenen bir olgudur (Ünal, 2010). Şiddet sözcüğü, Türkçeye Arapçadan geçmiştir. Kamus-i Turki'de şiddet; sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma anlamında geçmektedir (Ünsal, 1996). Günümüzde Türkçe sözlükte şiddet sözcüğünün kazandığı yeni anlamlar ise şöyledir: 1. Bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğinlik, sertlik. 2. Hız. 3. Bir hareketten doğan güç 4. Karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma. 5. Kaba güç. 6. Duygu ve davranışta aşırılık (TDK 2018).

Michaud'a (1991) göre şiddet, Batı dillerinde Latince "violentia" sözcüğünden gelmektedir. Violentia, ilk anlamıyla şiddet ve huzur karşıtı demektir. Diğer bir ifade ile sert ya da acımasız bir kişiliği ifade etmektedir. Violare fiili ise şiddet kullanmak, değer bilmemek, kurallara karşı gelmek anlamındadır.

Şiddet, toplumun her kesiminde çok sıklıkla görülen bir olgudur. Aile içi şiddet, kadına yönelik şiddet, çocuklara yönelik şiddet, çete şiddeti, sokak şiddeti, organize şiddet, sporda şiddet ve okullarda şiddet en çok karşılaşılan şiddet türleridir (Gökler, 2009).

Son yıllarda üzerinde yoğun çalışmalar yapılan şiddet olgusu uygulanış ve algılanış biçimine göre de çok farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bu anlamda belirlenen altı çeşit şiddet vardır. Bunlar şöyledir:

1)Sözel Şiddet: Aşağılayıcı sözler söylemek, suçlamak, küfür etmek, küçümsemek, hakaret etmek, yüksek sesle bağırarak, vs.

2)Fiziksel Şiddet: Tokat atmak, vurmak, itmek, kemiklerini kırmak, duvara vurmak, saç çekmek, tekmelemek, bıçak çekmek, yaralamak, hatta öldürmek vs.

3)Ekonomik Şiddet: Ekonomik nedenlerle istismar, tehdit, zorlama, hatta öldürmek vs.

4)Psikolojik Şiddet: Doğrudan iletişimi kesmek, konuşmamak, surat asmak, karşındakinin kendisini ifade etmesini, görüş ve düşüncelerini açıklamasını engellemek, ailesiyle ve arkadaşlarıyla görüşmesini engellemek vs.

5)Sosyal Şiddet: Başkalarının önünde sürekli küçük düşürmek, başkaları önünde alay etmek, davranışlarını kontrol etmek vs.

6)Cinsel Şiddet: Tecavüz etmek, cinsel ilişkiye zorlamak, cinsel içerikli imalarda bulunmak, cinsel içerikli sözcükler söylemek, elle taciz etmek vs. (Donat Bacı, 2011).

Şiddeti tanımlamak, bir ilk adım olsa da şiddeti anlamak için yeterli olmamaktadır (Gözütok, 2008). Okullarda güvenliğin sağlanarak fizyolojik ve psikolojik şiddetin önlenmesi için 19. Milli eğitim şurasında bazı kararların alınması gerekli olmuştur. Bu şurada okul eylem planının hazırlanması kararı alınmıştır (MEB, 2014).

Eğitim, Yabancılaşma ve Şiddet

Yabancılaşma her kurumda canlılığını korumakla birlikte bu olgunun doğuş yeri aile ve eğitimidir (Kale, 2003). Çağdaş sanayi toplumunda bütün kurumlarda kendini hissettiren yabancılaşma eğitim kurumlarında daha belirgin olarak kendini göstermektedir (Tezcan, 1997).

Öğretmenler tarafsız ve farklı olma düşüncesiyle toplumsal olaylara karışmamaktadır. Okul, sınav, tören, oyun, öğrenci odaklı yaşam öğretmeni yetişkin dünyasından koparmıştır. Bu da toplumdaki uzaklaşmalarına ve topluma yabancılaşmalarına neden olmaktadır (Tezcan, 1997). Bunun yanında okullardaki yetersiz ve ilgisiz öğretim, müfredat programlarının uygunsuzluğu, derslerdeki anlamsız, gereksiz ve önemsiz ayrıntılar, nitelikli öğretmen eksikliği, bürokratik üşengeçlik, temel ihtiyaçların önündeki bürokratik engeller, katı kurallar ve

yönetmelikler, kişisel ihtiyaçları karşılamayan çevre, sık sık gerçekleşen büyük değişimler, öğrenim sürecindeki can sıkıcılık ve yorgunluk, kalabalık sınıflarda öğrencinin kendini ifade edememesi, gibi bazı nedenler öğrenciler için yabancılaşma kaynağı olarak kabul edilmektedir (Tezcan, 1997; Bucuka, 2009). Hem nitelik hem nicelik olarak bilimin verilerine atfettiğimiz değeri evrensel insan haklarına, değerlerine atfetmediğimizden ya da atfetsek bile uygulamada farklı –değerleri zedeleyen- tutumlarda olduğumuzdan veya martin Luther’in deyişiyle; bilimsel buluşlarda ilerlememize rağmen çok basit bir sanat olan kardeşçe yaşamayı unuttuğumuzdan ya da Lyotard’ın ifade ettiği gibi, yeterlilik, ölçütlerine dayanan bilimsel bilgi; özgürleşim, mutluluk, haz yücelik, adalet gibi anlatısal bilgileri bir kenara fırlattığı için, yabancılaşma olgusu çağımızın önemli bir sorunsalı olarak canlılığını halen korumaktadır (Kale, 2003). Son yıllarda yapılan bilimsel araştırmalar ve medyada çıkan haberlere bakıldığında, alınan tüm önlemlere rağmen çocuklar ve ergenlik çağındaki gençler arasında suç ve şiddet olaylarının arttığı (Bozkurt, 2010) bilinmekte liselerde sınıfların aşırı derecede kalabalık oluşu, disiplini sağlamak isteyen öğretmeni otoriter davranmaya ve sınıf üzerinde baskı kurma davranışları liselerdeki şiddetin nedenleri arasında sayılabilir (Tezcan, 1997). Bu da etkiye tepkiyle karşı koymak, baskıya boyun eğmek istemeyen öğrenciyi şiddete yöneltebilmektedir (Tezcan, 1997). Okul rehberlik servislerinin bu yönde yeterince çalıştırılmaması , okula gereken desteği vermemesi de (MEB, 2008) bu problemlerin aşılmasını geciktirmektedir.

Televizyonlarda gösterilen kavgalı, yumruklu, bıçaklı, silahlı, kanlı sahneler, gençlerde şiddeti pekiştirici, teşvik edici bir rol oynamaktadır. Dizilerdeki uygun olmayan şiddet yanlısı karakterlerin model olarak alınmaları da olumsuz etkiler arasındadır. Sınıflarda farklı gelir düzeyinde olan ailelerin çocukları bir arada bulunmaktadır. Gelir düzeyi, bol para harcayan ile bundan yoksun olan kişiler arasında bir tahrik edici durum söz konusu olmaktadır. Ülkemizde öğrencilerimiz ders dışı zamanlarını geçirecek olanaklardan yoksundurlar. Okullarda spor, sanat ve kültür etkinlikleri için alanlar sınırlıdır. Öğrenci ders dışı saatlerde başıboş kalmakta, çevrenin tahrik edici unsurlarının etkisiyle kolaylıkla şiddete başvurmaktadır (Tezcan, 1997).

Ergen için en büyük ihtiyaç çevreden alınacak destektir (Can, 2007). Ancak şiddet öğrencinin yaşam kalitesinde düşme, konsantrasyon ve öğrenme yeteneğinde azalma, sosyal uyumsuzluk, okuldan kaçma, okulu bırakma, madde bağımlılığı ve yalan söyleme (Akman, 2010) gibi istenmeyen davranışlara neden olabilir. Bu ve benzeri durumlar öğrencilerde güçsüzlük, yalıtılmışlık duygularının ortaya çıkmasında zamanla da bulunduğu ortama yabancılaşmayı doğurabilir. Özellikle eğitim yuvası olan okullarımızda nitelikli insan yetiştirilmesinin önüne geçen ve toplumdaki karşılıklı sevgi, anlayış, hoşgörü, sabır, tahammül gibi kutsal değerlerin yerini alan yabancılaşma ve şiddet eğilimleri, cemiyetlerde onarılması güç dejenerasyonlara, mutsuzluklara neden olduğundan çözümlenmesi gereken önemli sorunlar olarak karşımızda durmaktadır (Kır, Altay ve Ceyhan, 2014). Okulu şiddet ortamından arındırmak için; şiddeti besleyen ve doğuran nedenlerin ortadan kaldırılması okulda sevgi ve hoşgörünün yaşandığı ve öğrencinin yönetime katıldığı yasal ve örgütsel bir demokratik ortamın oluşturulması gerekir (Tezcan, 1997). Bu nedenlerden dolayı lise öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeyleri ve şiddete yönelik tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi araştırmanın temel problemini oluşturmuştur.

YÖNTEM

Bu araştırma, lise öğrencilerinin yabancılaşma düzeyleri ile şiddete yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelendiği ilişkiisel tarama modelinde bir çalışmadır.

Araştırma Grubu

Araştırmanın evrenini, Osmaniye ilinde 2010-2011 eğitim yılında öğrenim görmekte olan, devlet liselerindeki öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise, 2010-2011 eğitim yılında Osmaniye ilinde eğitim veren, fen lisesi, Anadolu lisesi ve genel lisede öğrenim görmekte olan öğrenciler arasından basit küme örneklem yöntemiyle random (tesadüfi) olarak yapılan seçimler ile belirlenen 343 öğrenci

oluşturmaktadır. Bu anlamda, eksik ve yanlış doldurulmuş geçersiz formlar elendikten sonra araştırma 300 lise öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak, öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri hakkında bilgi toplamak için araştırmacılar tarafından geliştirilmiş “Kişisel Bilgi Formu” ile ‘Yabancılaşma Ölçeği’ ve ‘Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Ölçeği’ kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmanın bağımsız değişkenleri hakkında veri toplamak amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu, lisede öğrenim görmekte olan öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemeye yönelik toplam 4 sorudan (öğrencinin cinsiyeti, ailenin aylık gelir düzeyi, baba öğrenim durumu ve anne öğrenim durumu) oluşmaktadır.

Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği (ÖYÖ)

Lise öğrencilerinin okula ilişkin yabancılaşma düzeylerini ölçmek amacıyla Sanberk (2003) tarafından geliştirilen ‘Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği (ÖYÖ)’ kullanılmıştır.

Ölçek güçsüzlük, anlamsızlık, kuralsızlık ve sosyal uzaklık alt boyutlarından oluşmaktadır. Ölçekte her bir alt boyut tek başına hesaplanabileceği gibi toplam puan da elde belirlenebilmektedir. Bu çalışmada ÖYÖ’nün toplam puanı kullanılarak öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri ölçülmüştür. 5’li likert tipi ölçekten alınabilecek en düşük puan 17 iken, en yüksek puan ise 85’tir. Puanların yükselmesi bireylerin daha fazla yabancılaşma yaşadıklarını göstermektedir. Test tekrar test korelasyon katsayısı .77 olarak bulunan ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .79 olarak hesaplanmıştır (Sanberk, 2003).

Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Ölçeği

Bu araştırmada ergenlerin şiddete yönelik tutumlarını ölçmek için Çetin (2004) tarafından geliştirilen ‘Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Ölçeği’ kullanılmıştır. Likert tipi olarak geliştirilen ölçekte en düşük puan 10, en yüksek puan 50’dir. Ölçekten alınan puanların yüksek olması, şiddete yönelik olumlu bir tutuma sahip olmayı ifade etmektedir. Yani şiddete yönelik tutum ölçeğinden yüksek puan alan bir ergen, şiddeti onaylamakta ve şiddete yönelik olumlu tutuma sahip olmaktadır. Ölçekte tersten yorumlanacak maddeler bulunmamaktadır (Çetin, 2004).

Ölçeğin 10 madde için Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı .85 olarak bulunmuştur. Spearman Brown iki yarım test güvenilirliği .86 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerliği kapsam ve yapı geçerliği bakımından incelenmiştir. Ölçekteki maddelerin uzman görüşüne sunulması ve incelenmesi sonucunda ölçekte yer alan ifadelerin kapsam geçerliğini sağladığı görülmüştür. Ölçeğin yapı geçerliği incelenirken geliştirilen ölçek 400 kişilik araştırma grubuna uygulanmış, temel bileşenler analizi sonucu tek faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Elde edilen faktörün % 43.826’lık bir varyansı açıkladığı görülmüştür. Sonuç olarak 10 maddeden oluşan likert tipi bir ölçek olan şiddete yönelik tutum ölçeği geçerli ve güvenilir bulunmuştur (Çetin, 2004).

BULGULAR

Bu bölümde, ‘Kişisel Bilgi Formu’, ‘Yabancılaşma Ölçeği’ ve ‘Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Ölçeği’ ile elde edilen veriler, ergenlik dönemindeki lise öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeyleri ile şiddete yönelik tutumları arasındaki ilişki araştırmanın temel problemi doğrultusunda analiz edilip bulguları özetlenmiştir. Ayrıca liseli öğrencilerin okula yabancılaşma ve şiddete yönelik tutumlarının sosyo-demografik özelliklerine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı sınınanarak bulgular sıralanmıştır.

Bu amaçla, kişisel bilgi formlarına bağlı olarak demografik özelliklerin frekans ve yüzde dağılımları bulunduğundan sonra öğrencilerin yabancılaşma durumları ve şiddete yönelik tutumlarının aritmetik ortalaması ve standart sapması belirlenmiştir. Sonrasında araştırmanın temel problemi niteliğindeki liseli öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri ile şiddete yönelik tutumlarının arasındaki ilişkinin belirlenmesinde, 'Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı' tekniğinden yararlanılmıştır. Öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri ve şiddete yönelik tutumlarının sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere, cinsiyet için bağımsız grup t testi; algılanan aile gelir düzeyine, baba ve anne öğrenim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) tekniği kullanılmıştır. Elde edilen bulgular tablolar halinde aşağıda gösterilmiştir.

Anlamlılık kontrolü için farklılıklar arası hata payı .05 manidarlık düzeyinde sınanmıştır. Örneklem grubundaki öğrencilerden, değerlendirmeye alınan 300'ünün demografik özelliklerine ilişkin frekans (F) ve yüzde (%) sonuçlarının dağılımı sırasıyla tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Lise öğrencilerinin sosyo-demografik özelliklerinin frekans ve yüzde değerleri

Faktör	Değişkenler	F	%
Cinsiyet	Kız	148	49,3
	Erkek	152	50,7
Aile Aylık Gelir Düzeyi	Düşük	69	23
	Orta	134	44,7
	Yüksek	97	32,3
Baba Öğrenim Durumu	Okuryazar değil	11	3,7
	İlköğretim	92	30,7
	Ortaöğretim	94	31,3
Anne Öğrenim Durumu	Okuryazar değil	24	8
	İlköğretim	131	43,7
	Ortaöğretim	99	33
Yükseköğretim		46	15,3

Tablo 1'de görüldüğü gibi, örneklem grubunun 148'i (% 49,3) kız öğrencilerden oluşurken, 152'si (% 50,7) erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrencilerin 69'unun (% 23) ailesinin gelir düzeyi düşükken, 134'ünün (% 44,7) orta, 97'sinin (% 32,3) ise iyi olduğu görülmektedir. Öğrencilerden 11'inin (% 3,7) babası okuryazar değilken, 92'sinin (% 30,7) babası ilköğretim mezunu, 94'ünün (% 31,3) babası ortaöğretim mezunu, 103'ünün (% 34,3) babası ise yükseköğretim mezunudur. Bu öğrencilerin 24'ünün (% 8) annesi okuryazar değilken, 131'inin (% 43,7) annesi ilköğretim mezunu, 99'u (%33) ortaöğretim ve 46'sının (% 15,3) annesi ise yükseköğretim mezunudur.

Araştırmada lise öğrencilerinin yabancılaşma düzeyleri ile şiddete yönelik tutumlarının aritmetik ortalama ve standart sapmaları hesaplanarak aşağıda Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Lise öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeyleri ve şiddete yönelik puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapmaları

Değişkenler	N	\bar{X}	SS
Yabancılaşma	300	53,55	8,63
Şiddete Yönelik Tutumlar	300	25,65	8,27

Tablo 2’de görüldüğü gibi öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyi aritmetik ortalaması 53,55 standart sapması 8,63 iken; şiddete yönelik tutumlarının aritmetik ortalaması 25,65 standart sapmasının ise 8,27 olduğu görülmektedir. Bu tabloya göre öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerinin ortalamaya yakın, şiddete yönelik tutumlarının ise ortalamadan düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

Bu saptamadan sonra, araştırmanın temel amacı doğrultusunda örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri ile şiddete yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere ‘Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı’ tekniğinden yararlanılmış ve sonuçlar Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Lise öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeyleri ile şiddete yönelik tutumlardan elde edilen puanların pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı sonuçları

Değişkenler	Yabancılaşma	Şiddete Yönelik Tutumlar
Yabancılaşma	-	.347**
Şiddete Yönelik Tutumlar	.347**	-

N=300 *p<.01

Tablo 3’te görüldüğü gibi öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri ile şiddete yönelik tutumları istatistiksel olarak .01 düzeyinde anlamlı bir ilişki göstermektedir. Pozitif yönde orta derecede olan bu ilişkiye göre, ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeyi yükseldikçe şiddete yönelik tutumların fazlaştığını söylemek mümkündür.

Değişkenler arasındaki ilişkinin test edilmesinden sonra liseli öğrencilerin okula yabancılaşma ve şiddete yönelik tutumları bazı demografik özelliklerine (cinsiyet, okul türü, ailenin aylık gelir düzeyi ve algılanan okul güvenliği) göre farklılığı incelenerek sonuçlar aşağıdaki tablolarda sırayla gösterilmiştir. Bu anlamda, öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerinin, cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla yapılan ilişkisiz ölçümler için ‘Bağımsız Grup T-Testi’ sonuçları Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. Lise öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeyi puanlarının cinsiyet değişkenine göre bağımsız gruplar t-testi sonuçları

Cinsiyet	N	Ortalama	S	Sd	t	P
Kız	148	53,46	8,34	298	-,166	.869
Erkek	152	53,63	8,94			

Tablo 4’te görüldüğü gibi öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre okula yabancılaşma düzeylerinin anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemeden önce, Levene’s testi ile dağılımların varyanslarının homojenliği test edilmiş, sonuçta varyansların homojen olduğu görülmüştür (L=,649; p>.05). Daha sonra ortalamalar arasındaki farkın belirlenmesi amacıyla yapılan bağımsız grup t-testi sonuçlarına bağlı olarak cinsiyet değişkenine göre öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür (t=-,166;p.>05).

Aşağıda Tablo 5'te ortaöğretim öğrencilerinin şiddete yönelik tutumlarının, cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla ilişkisiz ölçümler için bağımsız grup t-testi yapılarak sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 5. *Lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları puanlarının cinsiyet değişkenine göre bağımsız gruplar t-testi sonuçları*

Cinsiyet	N	Ortalama	S	Sd	t	p
Kız	148	23,44	7,50	298	-4,716	.000
Erkek	152	27,80	8,46			

Tablo 5'te görüldüğü gibi öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre şiddete yönelik tutumlarının anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemeden önce Levene's testi ile dağılımların varyanslarının homojenliği test edilmiş, sonuçta varyansların homojen olduğu görülmüştür ($L=1,18$; $p>.05$). Daha sonra ortalamalar arasındaki farkın belirlenmesi amacıyla yapılan bağımsız grup t-testi sonuçlarına bağlı olarak, cinsiyet değişkenine göre ortaöğretim öğrencilerinin şiddete yönelik tutumlarının arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür ($t=-4,716$; $p<.05$). Bu bulguya göre erkek öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarının kız öğrencilerden daha fazla olduğunu söylemek mümkündür.

Aşağıda Tablo 6'da öğrencilerin yabancılaşma düzeylerinin, aile aylık gelir düzeyi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla 'Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)' tekniği uygulanarak sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 6. *Lise öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerinin aile aylık gelir düzeyi değişkenine göre tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları*

Aile Gelir Düzeyi	N	\bar{x}	S.S	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kare Ort.	F	p
Düşük	69	51,52	9,80	G.Arası	461,0	2	230,53	3,1	.045
Orta	134	54,69	8,60	G. içi	21843,1	297	73,54		
Yüksek	97	53,41	7,56	Toplam	22354,2	299			
Toplam	300	53,55	8,63						

Tablo 6'da görüldüğü gibi öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerinin, algılanan aile gelir düzeyine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerdeki yabancılaşma düzeyi ortalamalarına göre fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F = 3,135$; $p<.05$). Daha sonra anlamlı farklılığın kaynağını belirleyebilmek amacıyla tamamlayıcı post-hoc tekniklerini kullanabilmek için Levene's testiyle yapılan grupların varyanslarının homojenliği testi sonucunda, varyansların homojen olduğu ($L=,833$; $p>.05$) görülmüş, bağlı olarak uygun post- hoc tekniklerinden Scheffe çoklu karşılaştırma testi uygulanarak sonuçları aşağıdaki Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Lise öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerinin aile geliri değişkenine göre farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere yapılan Post-Hoc Scheffe testi sonuçları

Yabancılaşma Düzeyi(i)	Yabancılaşma Düzeyi(j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	P
Düşük	Orta	-3,1723*	1,27072	.046
	Yüksek	-1,8906	1,35059	.377
Orta	Düşük	3,1723	1,27072	.046
	Yüksek	1,2817	1,14327	.534
Yüksek	Düşük	1,8906	1,35059	.377
	Orta	-1,2817	1,14327	.534

*p<.05

Tablo 7’de görüldüğü gibi öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerinin aile geliri değişkenine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini bulmak amacıyla yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonrası kullanılan post-hoc çoklu karşılaştırma tekniği ‘Scheffe’ sonucunda, gelir düzeyi düşük olan ailelerden gelen ortaöğretim öğrencileri ile aile geliri orta düzeyde olan ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeyleri aile gelir düzeyleri orta derecede olan öğrenciler lehine anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür. Bu bulguya göre aile geliri orta düzeyde olan ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerinin aile gelir düzeyi düşük olan ailelerden gelen ortaöğretim öğrencilerinden daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Aşağıda Tablo 8’de öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarının, aile aylık gelir düzeyi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) tekniği uygulanarak sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 8. Lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumlarının aile aylık gelir düzeyi değişkenine göre tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

Aile Gelir Düzeyi	N	\bar{x}	S.S	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kare Ort.	F	p
Düşük	69	24,65	8,74	G.Arası	89,852	2	44,92	0,6	.521
Orta	134	25,96	8,25	G. içi	20456,1	349	68,70		
Yüksek	97	25,93	8,00	Toplam	20495,9	351			
Toplam	300	25,65	8,28						

Tablo 8’de görüldüğü gibi ortaöğretim öğrencilerinin şiddete yönelik tutumlarının, algılanan aile gelir düzeyine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucunda, şiddete yönelik tutumlarının ortalamalarına göre fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (F = ,654; p>.05). Bu sonuca göre, öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarının ailenin gelir durumuna göre farklılaşmadığını söylemek mümkündür

Aşağıda Tablo 9’da öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerinin baba öğrenim durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla ‘Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)’ tekniği uygulanarak sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 9. Lise öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerinin baba öğrenim durumu değişkenine göre tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

Baba Öğrenimi	N	\bar{x}	S.S	Varyans Kaynağı	Kare. Top.	sd	Karel Ort.	F	p
Okuryazar değil/ilköğ.	103	52,6	8,99	G.Arası	160,1	2	80,05	1,07	.343
Ortaöğ.	94	53,6	9,06	G. İçi	22144,1	297	74,56		
Yükseköğ.	103	54,3	7,83	Toplam	22304,2	299			
Toplam	300	53,5	8,63						

Tablo 9’da görüldüğü gibi ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerinin, algılanan baba öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucunda ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerinin ortalamalarına göre fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($F = 1,07$; $p > .05$). (Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerden babası okuryazar olmayanların sayısı diğer değişkenlere oranla oldukça az olduğundan babası ilköğretim mezunu olan öğrencilerin sayısı ile birleştirilerek analiz edilmiştir). Bu sonuca göre, öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerinin baba öğrenim durumuna göre farklılaşmadığını söylemek mümkündür.

Aşağıda Tablo 10’da öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarının baba öğrenim durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) tekniği uygulanarak sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 10. Lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumlarının baba öğrenim durumu değişkenine göre tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

Baba Öğrenimi	N	\bar{x}	S.S	Varyans Kaynağı	Kare. Top.	sd	Karel Ort.	F	p
Okuryazar değil/ilköğ.	103	24,8	8,74	G.Arası	102,7	2	51,38	,748	.474
Ortaöğ.	94	26,0	7,33	G. İçi	20393,1	297	68,66		
Yükseköğ.	103	26,1	8,63	Toplam	20465,9	299			
Toplam	300	25,6	8,28						

Tablo 10’da görüldüğü gibi ortaöğretim öğrencilerinin şiddete yönelik tutumlarının, algılanan baba öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucunda, şiddete yönelik tutumlarının ortalamalarına göre fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($F = ,748$; $p > .05$). (Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerden babası okuryazar olmayanların sayısı diğer değişkenlere oranla oldukça az olduğundan babası ilköğretim mezunu olan öğrencilerin sayısı ile birleştirilerek analiz edilmiştir). Bu sonuca göre, öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarının baba öğrenim durumuna göre farklılaşmadığını söylemek mümkündür.

Tablo 11. Lise öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerinin anne öğrenim durumu değişkenine göre tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

Anne Öğrenimi	N	\bar{x}	S.S	Varyans Kaynağı	Kare. Top.	sd	Karel Ort.	F	p
Okur-yazar değil	24	50,8	6,57	G.Arası	383,5	3	127,8	1,72	.162
İlköğ.	131	53,0	9,19	G. İçi	21920,6	296	74,05		
Ortaöğ.	99	54,8	8,83	Toplam	22304,2	299			
Yüksek öğ.	46	52,5	7,14						
Toplam	300	53,5	8,63						

Tablo 11’de gösterilen Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmadan önce verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine bakılmış, normal dağılım gösterdiği için parametrik analizler yapılmıştır. Tablo 11’de görüldüğü gibi ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerinin algılanan anne öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucunda, yabancılaşma düzeylerinin ortalamalarına göre fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($F = 1,726$; $p > .05$). Bu sonuca göre, öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerinin algılanan anne öğrenim durumuna göre farklılaşmadığını söylemek mümkündür.

Tablo 12. Lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumlarının anne öğrenim durumu değişkenine göre tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

Anne Öğrenimi	N	\bar{x}	S.S	Varyans Kaynağı	Kare. Top.	sd	Karel Ort.	F	p
Okuryazar değil	24	23,9	5,45	G. Arası	186,5	3	62,17	,906	.438
İlköğ.	131	25,9	8,89	G. İçi	20309,4	296	68,61		
Ortaöğ.	99	26,2	8,07	Toplam	20495,9	299			
Yükseköğ.	46	24,4	8,10						
Toplam	300	25,6	8,27						

Tablo 12’de gösterilen Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmadan önce verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine bakılmış, normal dağılım gösterdiği için parametrik analizler yapılmıştır. Tablo 12’de görüldüğü gibi ortaöğretim öğrencilerinin şiddete yönelik tutumlarının algılanan anne öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucunda fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($F = ,906$; $p > .05$). Bu sonuca göre, öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarının, algılanan anne öğrenim durumuna göre farklılaşmadığını söylemek mümkündür.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çağdaş eğitim anlayışında bireylerin kendi özlerinden uzaklaşmadan potansiyellerini fark etmeleri, zengin bir yaşantı yoluyla bu potansiyellerini en üst düzeye çıkarmaları, okul

ortamında üretken ve uyumlu bireyler olarak yetiştirilmeleri hedeflenmektedir. Bu bağlamda lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları, içinde buldukları okul ortamına karşı yabancılaşma durumunu belirlemede önemli bir etken olmaktadır. Dolayısıyla okullara devam eden ergenleri şiddete yönelten dinamiklerin belirlenerek ortadan kaldırılması, bu doğrultuda okullara yabancılaşmalarının azaltılması oldukça önemlidir. Araştırmanın bulgularında ortaöğretim öğrencilerinin şiddete yönelik puanları ile okula yabancılaşma düzeyleri arasında anlamlı pozitif yönde orta derecede bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuçta göre ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeyi yükseldikçe şiddete yönelik tutumların fazlaştığını söylemek mümkündür. Alanyazın incelendiğinde yabancılaşma ve şiddet kavramlarının birbiri ile ilişkilerinin anlamına ve derecesine yönelik nicel araştırmalara rastlanmamıştır. Ancak Sağlam ve İkiz'in (2017) yaptığı araştırmada öğrencilerin okula bağlılık düzeyleri azaldıkça şiddet eğilim düzeylerinin arttığı belirlenmiştir.

Araştırmanın diğer sonuçlarına bakıldığında lise öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerinin ortalamaya yakın, şiddete yönelik tutumlarının ise ortalamadan düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Bu bulgular Coşkun ve Altay'ın (2009) yaptıkları çalışmayla benzerlik göstermektedir. Coşkun ve Altay'ın (2009) Osmaniye ilinde farklı liselerde öğrenim gören öğrencilerle yaptıkları çalışmada öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerinin ortalamaya yakın olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin okullara yabancılaşmalarının ortalamaya yakın düzeyde olması, öğrenci merkezli olması düşünülen ve bu yönde çalışılan eğitim sistemimizin henüz beklenen seviyelere gelemediği bu yönde daha fazla gayret sarf edilmesi gerektiği söylenebilir. Diğer yandan lise 9. sınıf düzeyindeki öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarının ortalamadan düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Tutumların kolayca davranışlara dönüşebileceğinden hareketle, ergenlik çağındaki lise öğrencilerinde şiddete yönelik tutumların olması arzu edilen bir durum değildir. Şiddetin olağan, yapılması gerekli bir davranış ve kendini ifade etmenin popüler bir biçimi olarak lanse edildiği günümüzde bu çağdaki gençlerin şiddeti bir davranış biçimi olarak benimsemesi ileriki yıllarda gençlerin giderek yalnızlaşmasına ve yabancılaşmasına sebep olabilir.

Araştırmanın bulgularına göre, lise öğrencilerinin cinsiyet değişkenine bağlı olarak okula yabancılaşma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür. Bu bulguları Sanberk (2003) ve Çelik ve Babaoğlu'nun (2017) lise öğrencileri ile ilgili araştırma bulguları da destekler niteliktedir. Sanberk (2003) ve Çelik ve Babaoğlu'nun (2017) araştırma bulgularında, cinsiyet değişkenine göre okula yabancılaşma düzeylerinin farklılaşmadığı belirlenmiştir. Yine Trent (2001) tarafından, Kuzey Avustralya'da bulunan 520 lise öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada, öğrencilerin cinsiyetlerine göre yabancılaşma düzeylerinin farklılaşmadığı belirtilmiştir. Benzer şekilde Lane'nin (1999) Yunanlı 160 kız ve 160 erkek olmak üzere toplam 320 lise öğrencisinden elde ettiği bulgular incelendiğinde, yabancılaşma düzeylerinin cinsiyet açısından farklılaşmadığı belirtilmektedir. Williamson ve Cullingford'un (1998) Amerikalı 270 lise öğrencisinden elde ettiği veriler değerlendirildiğinde, öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı farklılaşma gözlenmemiştir. Buna göre cinsiyetin yabancılaşma düzeylerini etkilemediği düşünülebilir.

Yapılan istatistiksel işlemler sonucunda, erkek öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarının kız öğrencilerden daha fazla olduğu belirlenmiştir. Efilti'nin (2008), Sağlam ve İkiz'in (2017) ve Altın vd. (2017) yaptığı araştırmalarda da benzer bulgulara ulaşılmıştır. Efilti'nin ortaöğretim kurumu öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada, erkek öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları, kız öğrencilerin saldırganlık puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunurken Sağlam ve İkiz'in (2017) ortaokul öğrencileriyle gerçekleştirdiği çalışmasında erkek öğrencilerin şiddet eğilim düzeyleri kız öğrencilerden yüksek bulunmuştur. Kılınc ve Murat'ın (2012) yaptığı benzer bir araştırmada, erkek öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin, kız öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Yine Şahin ve Korkut Owen (2009) tarafından lisede öğrenim görmekte olan 1011 öğrenci üzerinde yapılan araştırmada, erkeklerin saldırganlık düzeyi kızların saldırganlık düzeyinden anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Literatür incelendiğinde cinsiyet ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi inceleyen pek çok araştırma erkeklerin kızlara göre saldırgan eğilimlerinin daha yüksek olduğu bulgusunu tespit etmiştir (Arıcak, 1995; Eroğlu, 2009; Gümüş, 2000; Tok, 2001; Tuzgöl, 1998).

Ancak Hatunoğlu' nun (1994) yaptığı araştırmada, cinsiyet ve saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, Doğan'ın (2001) yaptığı araştırmada kızların erkeklere göre daha saldırgan olduğu bulunmuştur. Araştırmadan elde edilen sonuç fiziksel olarak daha güçlü olan erkeklerin, bu güçlerini şiddete dönüştürerek çatışmalarda çözüm aracı olarak kullanabildiklerini düşündürmektedir.

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre, aile gelir düzeyi orta seviyede olan ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerinin aile gelir düzeyi düşük öğrencilerinden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde Seidel (1991), Trusty (1992) ve Sanberk (2003), alt sosyo-ekonomik düzeyde (SED) bulunan öğrencilerin orta ve üst alt sosyo-ekonomik düzeyde bulunan öğrencilere göre daha düşük düzeyde yabancılaşma yaşadıklarını belirlemişlerdir. Ancak Murdock'ın (1994) çalışmasında, alt SED'de bulunan öğrencilerin yabancılaşma düzeylerinin, orta ve üst SED'de bulunan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin yüksek olması, öğrencilerine daha iyi eğitim ortamları sunmalarına imkân sağlamakta ancak bunun yanında ailenin öğrenciden başarı beklentisi de artmaktadır. Başarılı olma yönündeki bu beklenti beraberinde öğrencilerin kendilerini baskı altında hissetmelerine buda yalıtılmışlık, güçsüzlük ve anlamsızlık duyularının ortaya çıkmasına sebebiyet vermiş olabilir.

Araştırmanın devamında öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarının ailenin gelir durumuna göre farklılaşmadığı görülmektedir. Benzer araştırmalarda oldukça farklı sonuçların elde edildiği görülmektedir. Sağlam ve İkiz (2017) ortaokul öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin ve okula bağlılık düzeylerinin ailenin yıllık gelirine göre farklılaşmadığını belirlemişlerdir. Altın vd. (2017) lise öğrencileri yaptığı araştırmasında şiddetin aile gelir düzeyi ile anlamlı farklılık oluşturmadığı ortaya konmuştur. Kanal (2008) İstanbul ili Anadolu yakasındaki imam-hatip liselerinde öğrenim gören 275 öğrenci ile gerçekleştirdiği çalışmasında ailelerin ortalama aylık gelirinin açık şiddet, güven duyma ve örtülü şiddet alt boyutunu algılama açısından anlamlı bir farklılaşma oluşturmadığını belirlemiştir. Karakaya (2008) İstanbul ili Avrupa yakasında bulunan endüstri meslek liselerinde öğrenim gören 341 öğrenci ile yaptığı araştırmasında ise aile geliri düşük olan öğrencilerin, aile geliri yüksek olan öğrencilere göre açık şiddet boyutunu daha fazla benimsedikleri sonucuna ulaşırken Özgür, Yörükoğlu ve Arabacı (2011) Aydın ili Kuşadası ilçesinde lise öğrencileriyle yaptıkları araştırmada aile gelir düzeyi arttıkça lise öğrencilerinin şiddete yönelik eğilimlerinin arttığını belirlemişlerdir. Araştırmanın sonucu aile gelir düzeyi ile lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumlarının farklılık oluşturmamasının şiddetin gelir dağılımı olarak toplumun her kesimindeki yansımalarının benzer olduğunu düşündürmektedir. Toplumdaki zengin, fakir ya da orta halli ailelerin çocuklarının edindikleri tutumların benzer oluşu şiddetin dağılımının gelir seviyesine göre homojen olduğunu göstermektedir. Toplumun maruz kaldığı etkilerin toplumun her kesimine eşit bir şekilde nüfuz ettiği söylenebilir. Günümüzde şiddetin farklı şekillerinin pek çok insanda yaptığı etkilerin sayısının, sıklığının, çeşidinin arttığını üzümlerle takip etmekteyiz. Toplumumuzda gelir düzeyi farklı da olsa hemen her kesimin şiddetin uygulayıcısı ya da mağduru olduğu bilinmektedir. Bu araştırmada ortaya çıkan beklenen bir sonuç olmakla birlikte şiddete yönelik tutumların insanların gelir düzeyine bağlı kalmaksızın gelişebileceğini akla getirmektedir.

Araştırmanın diğer sonucu lise öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerinin anne ve baba eğitim durumuyla farklılık oluşturmadığıdır. Bu sonuç Uzun Yüksek'in (2006) ortaya koyduğu araştırmasının sonuçlarıyla aynı paralellikte değildir. Uzun Yüksek'in (2006) 5. sınıf 310 öğrenciyle yaptığı çalışmasında anne-baba eğitim düzeyi ile yabancılaşma arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Bu farka göre okuma yazma bilmeyen anneye sahip öğrenciler, ortaokul ve lise mezunu anneye sahip öğrencilere göre daha yüksek düzeyde yabancılaşma gösterirken okuma yazma bilmeyen ve ilkökul mezunu babaya sahip öğrenciler, lise mezunu babaya sahip öğrencilere göre daha yüksek düzeyde yabancılaşma göstermiştir. Araştırmada elde edilen sonuç beklenen bir sonuç değildir. Ancak öğrencilerin yabancılaşmaları anne babaları ile kurdukları iletişim ve ilişkiler ile yordanabilen yakından ilgili bir değişken (Kocayörük, 2007) olduğundan, anne ve babanın eğitim düzeyinin aile içi ilişkilere yansımaları öğrencilerdeki yabancılaşma düzeyini etkilediği düşünülebilir. Çünkü eğitim düzeyi düşük olan anne ve babanın çocuklarını topluma hazırlamada yetersiz kalabileceği ve bu nedenle de böyle çocukların

özellikle okula yabancılaşabileceği düşünülse de eğitim düzeyi yüksek olan anne ve babanın da genellikle çalışan ebeveynler olduğu göz ardı edilmemelidir. Çünkü çalışan anne ve babaların şartlarının yoğunlukları, mesailerinin uzun oluşu, yorgunluk gibi nedenlerden dolayı mevcut olan bilgi birikimlerini, becerilerini çocuklara aktarabilme imkânından uzak kalabilirler. Bu da lise öğrencilerinin anne ve babalarının eğitim düzeyinin öğrencilerin okula yabancılaşmaları ile anlamlı farklılık oluşturmamasının nedeni olarak düşünülebilir.

Araştırmada lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumlarının anne ve baba eğitim düzeyleriyle farklılık oluşturmadığı görülmüştür. Karakaya'nın (2008) ve Altın vd. (2017) bulguları araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir. Karakaya (2008) çalışmasında öğrencilerin anne ve babalarının eğitim düzeyleri ile onların şiddetin alt boyutlarını algılamaları arasında anlamlı bir farklılaşmaya rastlanmamıştır. Lise öğrencilerinin anne baba eğitim düzeyi ile şiddete yönelik tutumlarının farklılık oluşturmaması düşündürücüdür. Son zamanlarda artan şiddet olaylarının eğitim düzeyi yüksek bireyler arasında gerçekleşiyor olması da araştırmanın bu sonucunu destekler niteliktedir. Bu sonuç ebeveynlerin çocuklarına verdikleri eğitimin niteliğini akla getirmekte, şiddete yönelik tutumların eğitim düzeyi yönünden de topluma homojen dağıldığını düşündürmektedir. Bu bulgunun nedenleri üzerine yapılabilecek nitel çalışmalarla konunun daha fazla aydınlanacağı tahmin edilmekle beraber bu sonuç, toplum olarak aile içi iletişimimizde ve ilişkilerimizde ortaya çıkan dejenerasyonları akla getirmektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, bazı önerilerde bulunulabilir:

1. Öğrencilerin özellikle lise yıllarında okula yabancılaşmamaları ve şiddete yönelik tutumlarının gelişmemesi için sadece okul ortamlarında sağlanacak psikolojik desteğin artırılması yanında ailelere yönelik kapsamlı çalışmalar, programlar hazırlanmalı, ailelerin bu programlardan oldukça keyif alabilmeleri ve bilgilendirilmeleri adına etkinlikler düzenlenmelidir.

2. Anne ve babanın eğitim düzeyi ile öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarında ve yabancılaşma düzeylerinde farklılık oluşturmaması araştırmada dikkat çeken ve beklenmedik bir bulgu olduğundan araştırmacılara bu konunun daha detaylı irdelenmesi, aydınlatılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akman, Y. (2010). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin şiddet ve okul iklimi algıları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Altın, M., Demirel, H., Demirel H., Yalçın, Y. G. ve Buğdaycı S. (2017). High school students' violence tendencies, *European Journal of Education Studies*, 3(8), www.oapub.org/edu/index.php/ejes/article/view/933/2678 (13.08.2018)
- Arıcak, O. T. (1995). Üniversite öğrencilerinde saldırganlık, benlik saygısı ve denetim odağı ilişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bozkurt, H. 2010 *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin şiddete yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Bucuka, Y. (2009). Eğitim sosyologlarının türk eğitim sistemi ile ilgili görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Can, Y. (2007). *İlköğretim okullarında şiddet (öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin yaklaşımları)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, E. & Babaoğlu, E. (2017). Üniversite öğrencilerinin yabancılaşma düzeyi, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 18 (1), 405-427.
- Çetin, H. (2004). *Öğrenci ergenlerin şiddete yönelik tutumları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Coşkun, Y. & Altay, C. A. (2009). "Lise öğrencilerinde yabancılaşma ve benlik algısı ilişkisi". *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29, 41-56.
- Doğan, S. (2001). *Farklı sosyo- ekonomik düzeylere mensup ergenlik çağındaki kız ve erkeklerin saldırgan davranışlarıyla ana- baba tutumları arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Donat Bacı, Seda. (2011). *Çocuk ve ergenlerde şiddet ve saldırganlığın önlenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Efili, E. (2008). Orta öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin saldırganlık ve denetim odağının karşılaştırmalı olarak incelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 213-230.
- Eroğlu, S. E. (2009). Saldırganlık davranışının boyutları ve ilişkili olduğu faktörler: lise ve üniversite öğrencileri üzerine karşılaştırmalı bir çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 205-221.
- Eryılmaz, A. (2010). *Lise öğretmenlerinin örgütsel yabancılaşma düzeyi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fromm, E. (1982). *Sağlıklı Toplum*. (Çev. Y.Salman; Z.Tanrısay). İstanbul: Payel Yayınları.
- Gökler, R. (2009). "Okullarda akran zorbalığı", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 511-537.
- Gümüş, Adnan (2006). *"Şiddet türleri", toplumsal bir sorun olarak şiddet sempozyumu*. Ankara: Eğitim-Sen Yayınları.
- Gümüş, T. (2000). *Kendini kabul düzeyleri farklı genel lise öğrencilerinin bazı değişkenlere göre saldırganlık düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hatunoğlu, A. (1994). Ana-baba tutumları ile saldırganlık arasındaki ilişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kale, N. (2003). Nasıl bir insan? Nasıl bir öğretim?
- Kanal, İ. (2008). *İmam hatip lisesi öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin çok yönlü olarak incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karacabey, M. F. & Boyacı, A. (2018). Okulu terkeden ortaöğretim öğrencilerinin okulu terk etme nedenleri ve sosyo-ekonomik profilleri: Şanlıurfa örneği, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24 (2), <http://www.kuey.net/index.php/kuey/article/view/kuey.2018.007> (13.08.2018)
- Karakaya, E. (2008). *Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin çok yönlü olarak değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Keniston, K. (1972), The varieties of alienation: An attempt at definition. Alienation and the social system (Ed. A. W. Finifter). New York: John Wiley and Sons Inc.
- Kılınç, E & Murat, M. (2012). Genel lise 9. sınıf öğrencilerinin bazı değişkenlere ve sürekli kaygı düzeylerine göre saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. *Gaziantepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 835 -853.
- Kır, İ., Altay, C. A. & Ceyhan, E. (2014). Lgse 9. sınıf öğrencilerinin yabancılaşma düzeylerinin ve şiddete yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi, *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 155-174.
- Kocayörük, E. (2006-2007). Lise öğrencilerinin yabancılaşmaları ile anne-baba ilişkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 5(17), 92-111.
- Köknel, Ö. (2000). *Bireysel ve toplumsal şiddet* (2. Baskı), İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Lane, E. J. (1999). "Correlates of social alienation among high students." 30 March 2013 retrived from http://www.findarticles.com/cf_0/m0FCR/1_33/62894047/print.jhtm
- MEB, (2008). *Öğretmenlerin şiddet konusundaki bilgileri, gözlemleri, değerlendirmeleri ve çözüm önerileri*, Eğitim Araştırma ve Geliştirme Raporları, Ankara.
- MEB, (2014). <http://www.meb.gov.tr/19-mill-egitim-srasi-sona-erdi/haber/7594/tr> (13.08.2018)
- Michaud, Y. (1991). *Şiddet* (Çev. Cem Muhtaroglu). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Murdock, T. B. (1994). *Understanding alienation: an ecological perspective on student motivation*. 30 June 2013 retrived from <http://www.lib.uni.com/dissertations/fullcit/9419493>
- Özgür, G., Yörükoğlu, G. & Baysan Arabacı, L. (2011). Lise öğrencilerinin şiddet algıları şiddet eğilim düzeyleri ve etkileyen faktörler, *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2(2), 53-60.
- Sağlam, A. & İkiz, F. E. (2017). Ortaokul öğrencilerinin şiddet eğilimleri ile okula bağlılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Elementary Education Online*, 16(3), 1235-1246. doi: 10.17051/ilkonline.2017.330253
- Sanberk, İ. (2003). *Öğrenci yabancılaşma ölçeği geçerlik ve güvenilirlik çalışması, yayımlanmamış yüksek lisans tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Seeman, M. (1959). On personal consequences of alienation in work. *American Sociological Review*, 31, 98.
- Seidel, J. F. (1991). Social alienation and the learning. *Disabled School Dropout. Learning Disabilities Research and Practice*, 6, 152-157.
- TDK (2018). *Türk dil kurumu*, Web: <http://www.tdk.gov.tr>, (06.08.2018).
- Teber, S. (1990). *Politik psikoloji notları*. İstanbul: Ara Yayıncılık.

- Tok, Y. (2001). *Cinsiyet rolleri ile ilgili farklı kalıp yargılara sahip üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü.
- Uzun Yüksek, Ö. (2006). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerine etki eden sosyo-demografik değişkenlerin belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, E. S. & Owen, F. K. 2009. Psikolojik ihtiyaçları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (32), 64-74.
- Telman, N. (1988). *Endüstride görülen iş tatminsizliği ve yabancılaşma duygusu ile olan ilişkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tezcan, M. (1997). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Feryal Matbaası.
- Tolan, B. (1991). *Toplum bilimlerine giriş*. Ankara: Adım Yayıncılık.
- Trent, F. (2001). Aliens in the Classroom?, *Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development*, 10-15, Washington.
- Trusty, J. (1992). "An examination of possible predictors of alienation from school in elementary and middle school students." *Dissertation Abstracts International*, 53(7), 2242.
- Tuncay, S. (2000). Türkiye’de gençlik sorunlarının psikolojik boyutu, *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, 1(1).
- Ünal, M. (2010). *Lise 1. sınıf öğrencilerinin zorba/kurban davranışları ile sosyal beceri ve şiddete yönelik tutumları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Tokat: Gazi Osman Paşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ünsal, A. (1996). "Genişletilmiş bir şiddet tipolojisi" *Cogito, Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 6-7,29-36.
- Williamson, I. & Cullingford, C. (1998). Adolescent alienation: its correlates and consequences. *Educational Studies Journal*, 24 (3), 211-333.